

10. JUN 1925

UNIVERSUL LITERAR

Sub Conducerea D-lui N. IORGA

DIMITRIE-VODĂ CANTEMIR, în exilul rusesc.

CUM SA CETIM

de N. IORGA

Niciodată literatura noastră n'a fost mai copleșită de asociațiile de cafenea, de bisericuțele din unghere, de cooperatiile neputinților coalisate. Niciodată glasul reclamei n'a fost mai îndrazneț în a „lansa“ pe toți ne sprăviții și incapabili de a simți intui și deci a reda frumuseța. Niciodată cabale mai dibace n'au reușit mai bine a înfige în mintea publicului reputații care nu se sprijină pe nimic decât indeletnicirea de a trata neînțelese subiecte imposibile. Spiritul de gașcă al politicei de partid a năpadit într'un domeniu unde odinioară locul de frunte se căpata prin truda îndelungată pe temeiul unor adevărate daruri din naștere.

E de ajuns că o fițuică să apară, cu cîteva nume necunoscute în jurul titlului sfidator, pentru ca prin crâncinirea la răspintii noi valori literare să se impue de pe o zi pe alta publicului. E de ajuns ca un pretențios să aibă legături cu cirmuitorii vremelnici și deci împartășire la sfîntul budget pentru ca îndată ciracii că facă în jurul lui ceata. E de ajuns să dispue cineva de note la examen, de influență la probele de capacitate pentru ca Shakespeare să devie în fața tribunalului său și al adepților săi un fel de Patlăgică, iar Patlăgică să-și ieie zborul către înălțimile nnde până la criticul budgetivor trona Shakespeare.

Individualismul insolent n'a cerut vre-odată atît de mult cit cere azi. Modestul pseudonim care în „mica sa epistola“ îți cere un bilet de intrare în galeria literară și pe care-l admiți ca să-și deie sama și el ce este acest meșteșug, devine după trei poesii publicate ca „încurajare“ un mare pontif, care bate din picior la oricine,

reclamînd rangul pe care și l-a cîștigat prin ostenele sale încununate cu succes. Pas' de-l tăgăduiește, de-și dă măcar un sfat, și vei afla imediat că pe lînga păcatele ce ți se proclamă în toate berările, mai este unul, și grozav: că „faci parte din alta generație“...

Niciodată nu s'a afectat mai mult nebunia, de băieți cari, de altfel, sînt într'o stare de sănătate perfectă, și niciodată nu s'a urlat mai mult, ca merit literar esențial, imoralitatea. Acestea devin condițiile neaparate ale noutății. Adolescenți își ieau aiere de sadiști experți și bătrîni scriitori socot că se regenerează proclamînd că nu sînt străini de tainele acelor perversii care întovarășesc decăderea fizică și o întăresc.

Publicul, zăpăcit de această muzică de „jazzband“ cu strigătele, scheunăturile și alte stridente ale ei, nu cetește sau, influențat de acești afișori ai meritelor plămuite, se lasă atras întocmai ca spectatorii la teatru în fața unui titlu istoric scris cu y, cu tz și altor mijloace ieftene și sigure.

A îndrepta pe acești depravați e imposibil pe calea critice. Orice observație-i face a-și da drumul injuriilor, și este totdeauna o rancună personală, un interes politic care acordă insultătorului onorurile tiparului.

Noi, nu putem răsbi. Nu pentru că n'avem putere sau influență, ci pentru că în fața noastră sînt minți strîmbate, simțiri obtuse. Ceia ce ni e însă imposibil nouă e însă posibil publicului.

El n'are să primească hotăriri, ci să încerce.

Să cetească nu pentru un ceas înaintea somnului, pentru distracția din vagon, pentru clipa fără întrebunțare. Ci serios să se apropie de cartea în care este un suflet. Pe acest suflet să-l judece după înălțimile la care se urcă, după grația mișcarilor ascensiunii lui, dar și, neapărat, după valoarea scopului ce urmărește în zbor.

Și, dacă o literatură poate trăi și între pereții ce închid fumul de țigări al cenacolului, marea literatură nu poate veni decât purtată în triumf pe umerii zdraveni ai unei întregi societăți.

Noapte de primăvară

*Un șal negru de'ntunerec
Și, legată peste frunte
Cu beteala ei de nori,
In cernitul port de munte,
Cun ulcior de lut pe umăr,
Noaptea tremură pe cale
Pe sub codrii de jugastru,
Coborînd în pas agale
Drumul de pietriș albastru...*

*Cînd să treacă peste-o punte,
Dusă cum era pe gînduri,
Printre așchii lunecoase,
De pînjenis de scînduri,
I-a alunecat piciorul
Și, scăpînd din mîni ulciorul,
S'a sfărmat în mii de fîndări,*

*Mii de cioburi luminoase,
Iar pe cîmpul înopțat
Ape negre, răcoroase,
Din ulcior s'au revărsat...*

*Apoi noaptea 'ngîndurată
La sălaș grăbind de zor,
Se întoarce supărată
Doar c'o toartă de ulcior
Ce-o înfige 'n gard, la poartă,
Ca un jghiab de lună spartă...*

*Din fereastra-i cu zăbrele,
Lung privesc cu noaptea'n zare
Cum se sting în depărtare
Cioburile verz de stele...*

Ion Buzdugan

Hugo von Hofmannsthal

de Ion Sân-Georgiu

În cadrul literaturii germane e bine să se facă o diferențiere între literatura care aparține imperiului german și între aceia care aparține vechii Austrii. Nu e vorba aici de loc de o încercare metodologică unilaterală prin care să se introducă în cercetarea literară a acestui studiu elemente regionaliste. Ci doar de a grupa în cadrul unei provincii, care psihologicește are caracterele ei speciale, scriitorii cari închid în opera lor matură ceva din amestecul melancolic al raselor Austriei și din diletantismul suprastilizat al Vienei zilelor noastre.

Există o atmosferă caracteristică Austriei, cu melancolia de amurg a unei mare străluciri, cu adncimea mistică a sufletului slav ce se revarsă ca un vin vechiu și tare în limba plină de plastică și de muzică a lui Rilke sau în frământarea nelămurită și provocatoare de strigăt a lui Werfel, cu toată acea decadență stilizată a Evreului europeizat ce se întâlnește în poezia lipsită de vigoare dar plină de grație a lui Hofmannsthal. Este Praga vechilor domuri catolice și a amestecului slavo-german, este Viena în care se întâlnește sentimentalismul german cu spiritul tăios și cu gustul artistic al Evreului civilizat. Caracterelor comune ale țării, ale societății și ale naturii se întâlnesc în lirica de sfârșit de veac a Austriei muribunde.

În fruntea tuturor trebuia să punem pe *Hugo von Hofmannsthal*, care reprezintă firește sufletul Vienei artistice și rafinate. În maturitatea sa prematură pe care o întâlnim în poezia ciudată și grațioasă a tinărului de douăzeci de ani, e însăși maturitatea Austriei de la 1894, conștientă de apropierea apusului ei politic. Viena de astăzi, care caută să-și înlocuiască prestigiul politic cu cel al muzelor, adăpostește pe Hofmannsthal, cîntărețul romantic al Austriei de ală dată și al melancoliei de toamnă timpurie, care a prevestit parcă în estetismul său mai presus de actualitate estetismul de Stat al Austriei de azi.

Hofmannsthal, cu toate că nu a scris decît prea puține poezii, dar toate într-o formă definitivă, este totuși mai presus de toate un liric.

Dar lirismul său nu se bazează pe

puterea de a simți, ci pe sensibilitatea excesivă a artistului. Lirismul său este melancolia de a nu putea simți. Poezia sa este reflexul unor simțiri apuse, care trăesc doar în amintire. O dorință bolnavicioasă și surdă îl îndreaptă spre trecut, care nu-i apare numai în rămășițele lui istorice, ci mai ales în exemplificările lui artistice. Toată conștiința sa despre poezie trebuie căutată în schița sa critică „Convorbire despre poezie”. Aici reneagă Hofmannsthal epoca în care trăiește. El crede că lucrurilor reprezentative din epoca noastră li lipsește relieful intelectual. Poezia pare izgonită din vremea noastră. Pe cînd evul mediu a fost o comoră de metafore.

Ca la un adevărat romantic, morții trecutului sînt pentru Hofmannsthal totdeauna vii. Ei îi apar în splendoarea de altădată, aureolați de fantasia sa poetică, neînsuflețiți de dorul său de trecut. De aceea poate îl apasă prezentul pentru că el este încărcat de amintirile trecutului. Hofmannsthal își duce oboseala sufletului său prin lumea de umbre a prezentului. Căci prezentul nu are pentru el viață decît întru cît este un reflex al trecutului. El însuși simte palpînd în el generații apuse și vieți de mult uitate. Sufletul său e păstrătorul melancoliilor din alte vremuri. Poetul are conștiința acestei epuizări sufletești cînd spune:

*Oboseala popoarelor pe deplin uitate
Nu pot s'o'ndepărtez de pe pleoape.*

Hofmannsthal este înainte de toate un estel. Dacă are o posibilitate de a simți, e aceia de a simți și gusta frumosul. Eclectic în gust, diletant în preocupările sale, Hofmannsthal e reprezentant al celui diletantism evreesc rafinat care trăiește din cultul frumosului și a cărui operă nu poate fi decît expresia nostalgiei acestui frumos. Diletantismul și eclecticismul său nu sînt ca acele pe care le observăm la toți poetae minore ai epocii noastre, ci e, în cultul său pentru formă și artă, el însuși producător de artă pură.

Dacă Hofmannsthal în cele douăzeci și una de poezii lirice ale sale nu a putut da marea poezie lirică, ne-a dat totuși lucrări de artă înprastilizată. Stilul limpede, rafinat, de o calitate cu totul excepțională, este contribuția cea mai de seamă pe care Hofmannsthal o a-

duce liricei moderne. El duce mai departe ca George, pentru care rima trece pe al doilea plan și pentru care ritmul rămîne pururi același invariabil și aproape monoton, obsesia cuvîntului, a imaginii și a muzicii versului. De aceea poate opera sa lirică a rămas atît de redusă, fiindcă grija de a crea lucruri definitive l-a îndepărtat de improvizațiile efemere. Ceiace conștiințozitatea artistică sau poate neputința sa sentimentală nu i-au îngăduit să creeze în lirică, l-a îndrumat spre dramă, unde partea cea mai de seamă o are tot lirismul, pe care nu-l întâlnim numai în subiectivismul romantic al caracterelor, dar și în vagul și atmosfera versurilor, în lungile monoloage muate în vis și în contemplație.

Neputința lui Hofmannsthal de a simți viața se vede mai ales în atitudinea pe care o are el față de natură. Ea nu-i apare ca o minunată forță, nici ca o rară frescă de colori, ci ca o misterioasă lume plină de melancolie și de taine. Ea este, ca pentru un autentic romantic, cadrul nostalgiei sale neurastenice. Nu trece fluidul vieții prin templul ei vast împodobit cu flori și cu roade, ci aripa morții și a descompunerii. Chiar Primăvara, cîntată de toți poeții ca o zeită a vieții renăscînde, este pentru Hofmannsthal încărcată de melancolie și nostalgie. Pe el nul atrage primăvara beată de cîntec și de miresme, darnică în flori și în frunzișuri tinere, ci primăvara anemică și abia înfiorată a primilor imbobociri. De aceea una dintre cele mai stranii și mai caracteristice poezii ale lui Hofmannsthal este „Imprimăvarare”, care prinde în muzica megală a unor strofe cu variate ritmuri tot nelămuritul primăverii care abia se naște și toată melancolia vînturilor de April.

*Alearg' al primăverii vînt
Pe-alei'e goale;
Cît de ciudate lucruri sînt
În adierile sale.*

*El lin, s'a legănat
Pe unde-i plîns
Și 'ncet s'a mlădiat
Prin păr nestrîns.*

*Salcâmii în floare
l-a strecurat,
Și brațe arzătoare
A mingiîat.*

*Guri rîzătoare
Lin a atîns.
Pe nor răzoare
Tăcut și-a 'ntîns.*

1) Din volumul „Lirica Germană Contemporană”.

Prin fluiera țipînd
S'a strecurat,
Zări în amurg arzînd
A desmierdat.

Trecu în sbor
Prin odăi șoptitoare
Și stinse ușor
Candela tremurătoare.

Alearg' al primăverii vînt
Pe-aleile goale;
Cit de ciudate lucruri sînt
În adierile sale!

Pe singuratică și goale
Alel alunecînd,
El duce suspinînd
Șovăitoare umbre pale.

Și un parfum adus
În zvon de șoapte
De unde a venit
Ieri noapte.

Primăvara este pentru el tristă
i obosită, reprezintă o stare de
onvaiescență a naturii.

Dar toată starea sa sufletească
este o stare de convalescență și de
decadentism. Pentru Hofmannsthal
viața nu are culoare, nu are existență
prin ea însăși. Ea se amestecă
cu visul, cu trecutul mort, cu
amintiri e în care-i sînt înfipte rădă-
cinile. Romantismul lui Hofmanns-
thal nu e dorul după vis, nu e
fuga din viață în lumea fantasiei,
ci e conștiința identității între viață
și vis. Atunci cînd poetul cîntă: „Și
trei sînt una: un om, un lucru, un
vid”, el vede în lumea ființelor și
lucrurilor același joc al soartei și
aceiași existență efemeră ca și la
visuri. Cit de trecătoare îi apare viața,
ca apa ale cărui valuri se schimbă
pururi sau ca o fata morgana în-
șelătoare ni-o arată acea „Baladă
a vieții extraordinare”, în care
scepticismul său ia forma unei de-
finitive indoeli și ajunge la o sin-
gură recunoaștere, aceea a unei e-
terne melancolii:

Și cresc copiii cu ochi adînci ca zarea
Și nu știu de nimic și cresc și mor,
Iar oameni-și urmează 'ncet că-
[rarea.

Din fructe crude dulci se fac cu zor
Iar noaptea cad ca niște păsări
[moarte
Și zac puțin și putrezesc ușor.

Și vîntul bate rar și de departe,
Noi auzim și noi rostim cuvinte—
Avem tristeți și bucurii deșarte.

Și fug'e'n iarbă drumul lung, cu-
[minte

Orașe, faclă și copaci în zare
Se nalță vii sau zac printre mor-
[munte.

La ce au fost clădite? La ce oare
Sînt multe și niciunul nu-i la fel?
Ce schimbă oare ris, plîns și pa-
[floare?

La ce acele jocuri fel de fel,
Cîna sîntem mari și singuri și
[lîrzii
Și nu mai rătăcim spre niciun fel?

Ce'nseamnă c'am văzut dinele mii?
Și totuși spunem mult cînd spu-
nem „seară”.
Cuvînt din care curg melancolii,

Ca mierea grea din fagurii de
[ceară...

Hofmannsthal nu crede în viață,
fiindcă îi deslușește pretutindeni
partea efemeră și-i simte fiorul
morții.

El nu crede în iubire, fiindcă su-
fletul său nu se poate transfigura
de patimă. În poezia „Amindoi”,
tipică în forma ei lapidară, poetul
simbolizează această neputință de
a iubi. Poetul are o singură posi-
bilitate: aceea de a gusta arta. In-
spirația sa nu pornește deci de-a
dreptul dela viață, ci dela melancolia
care-i inspiră viața, fie dela
insuși jocul cuvintelor și al imagi-
nilor. Fiind un îndrăgostit de poezie,
el o crează din elementele ei ex-

terioare. Lipsa de trăire lirică îl
duce la arta delicată a diletantului
superior și a decadentului stăpînit,
il duce la reflexiune sceptică și la
suprastilizare formală. Nu e nicio
mirare că un stilist ca Hofmannsthal,
pentru care cuvîntul are poate o
semnificație mistică, s'a mulțumit
cu forme lirice atît de delicate ca
mai ales forma terținei... La ane-
mia sufletească se adaugă în chip
normal și economia formală. Sfir-
șitul de veac care trăiește în poe-
zia sa fragilă ca o porțelană fină
își găsește o nemijlocită expresie
în miniatura lirică.

Poezie de amurg și de sceptică
renunțare la viață, lirica lui Hof-
mannsthal reprezintă prin sensibi-
litatea ei neîntîlnită încă în poezia
germană, prin melancolia atitudinii,
prin tristeța imaginilor, prin mu-
zica ritmurilor catifelate și prin
structura ei de o rară maturitate,
o formă suprastilizată a lirismului
romantic, epuizat în propria sa
sensibilitate și încheșat în haina de
mătăasă a unui vers, care pare să
reprezinte culmea evoluției versului.
Hofmannsthal e floarea delicată
crescută în căldura umedă a seri-
lor de cristal, e vinul vechiu pă-
strat în sticla uitată a unei pivnițe
seculare. În ea răsună parcă tot
trecutul unei rare dezvoltări artis-
tice și literare, e parcă însuși cin-
tecul de lebedă al vechii Viene, ră-
masă muzeu și sarcofag al unei
apuse civilizații.

Maica Fevronia

(Urmare și sfârșit).

II

Ziua a doua de vînătoare era
hotărîtă pentru vînături mari de
munte, lupi, vulpi, mistreți și ca-
pre, după cum ne va fi norocul.

În ajun, seara, cuconul Iancu Scu-
rei. a ținut sfat cu șeful pădura-
rilor Moise Gheonea, un țăran în-
nalt, voinic, serios și tăcut, cu care
a hotărît planul de bătaie în valea
Păisoaiei.

Dimineața, cu vre-un ceas în-
nainte de răsăritul soarelui, am
pornit la drum. Cîinii, i-am lasat
acasă. Fiecare dintre vînători a-
veau cartușe destule cu puști de
lup, precum și altele încărcate cu
cite două gloanțe grele, pentru
mistreți.

Am urmărit cîtva timp valea
Grențieșului. Pe urmă am început
să urcăm coasta muntelui Basacru.
Am scoborit apoi, valea Fagului

cu zor și ne-am oprit pe plaiul
Namirei, la Gura Zboinei, în mij-
locul unui codru de fagi seculari.

Acolo Moise Gheonea a întocmit
toți vînătorii într'un arc de cerc
spre răsărit, pînă la mijlocul văii
numite a Păisoaiei, în locuri anume
știuite mai dinainte ca trecători de
ale fiarțlor.

Împreună cu un pădurar bătrîn,
moș Toader Ghindaru, am scoborit
coasta Namirei, ca vre'un șfert de
oră. Ne'am oprit lingă un arbore
bătrîn, trăsînit și răsturnat de-a
curmezișul cărării. Moise Gheonea
s'a lăsat spre fundul văii, unde
avea de așezat hăitașii, împrejurul
muntelui.

Se luminase bine de ziuă. Fal-
durile întunecoase ale nopții se
risipeau sdrențuite de crengile fa-
gilor, spre adîncimile pădurilor. O
lumină tină, fragedă și plăpândă

ca un suflet de fecioară, începu să invioreze cerul limpede și să mîngie codrul, care, trezit din somn greu, începî să se infioare într'un murmur de negrăită fericire. Răsăritul, incins de un colan de ru-bine, se aprindea din ce în ce mai tare. Soarele apărî, răspîndind o vijelie de fulgi de aur topit pe frunzele arborilor.

Tot codrul în picioare, ca mii de făclii sfinte, poienele tănuite, florile sălbatice, miresmele pămîntului, un stol de păsărele, ce împletiau ghirlandoale de veselie și tinereță în înaltul cerului, totul cînta un imn de bucurie luminii.

Atunci, din adîncurile sufletului simțiam cum se ridică o undă de foc spre țărături. În străvechiul codru moldovenesc numai eram singur. Ramurile fagilor se întindeau spre mine ca mîngierile unui leagăn și mi spuneau, în șoapte potolite, toate legendele aurite ale acestui pămînt al meu, frămîntat pe din două cu cenușa strămoșilor.

Moș Toader Ghindaru mușluia într'o traistă veche, de unde a scos un boț de mămăligă cu brinză, copt în spuză, numit „urs”, și o ceapă mare albă, pe care a turtit-o cu pumnul de o piatră, — apoi tacticos și serios, cum mîncă țeranii noștri, s'a pus la masă.

— Nu guști ceva conașule, mă îndemna moș Toader, am mîncare și pentru mata. Mi-a dat cucoana, de acasă, un puiu fript și o garafă de *jin*.

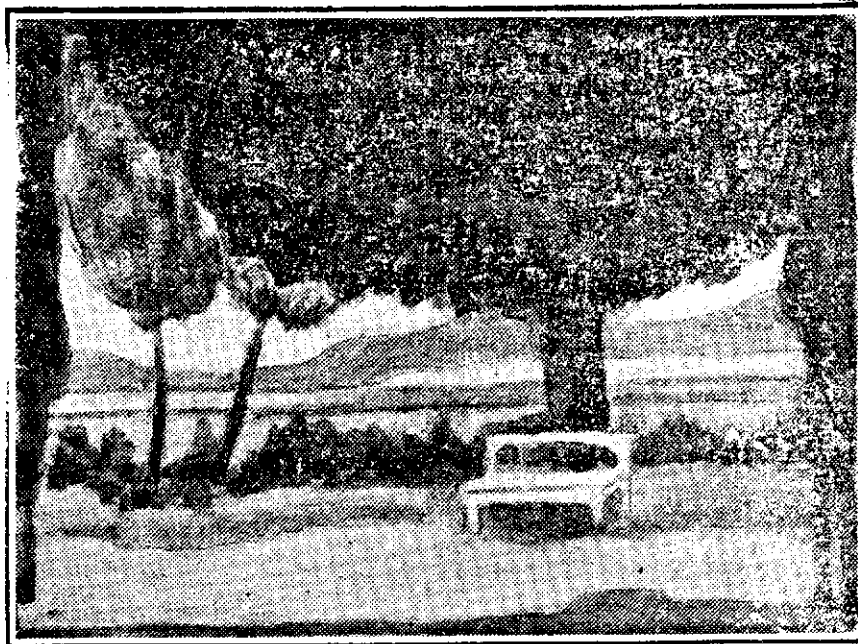
Dar mîncarea lui moș Toader îmi lăsa gura apă. L-am rugat să-mi dea și mie o bucată de „urs”. Moș Toader, cu un suris ironic de-abia mascat, de mustața lui stufoasă și albă mi-a întins boțul de mămăligă prăjită cu brinză și, văzînd că mînc cu poftă, a mai scos de supt suman o ploscuță de lemn, plină cu rachiu de ierburî sălbatice, tare ca jăratecul, pe care mi-a întins-o cu oarecare incetăneală.

De-odată, în liniștea solemnă a pădurilor, răsună, spre răsărit, un chiot prelung ce a înfiorat de spaimă ecurile adormite. Un urlet grozav i-a răspuns dinpre Apus, urmat de o larmă tunătoare de glasuri în fundurile Păisoaiei.

Incepuse hăituiala.

Moș Toader, încrunțat, m'a așezat între ramurile fagului trăsînit, după care s'a lungit pe o rină, aproape de mine, cu pușca întinsă, făcîndu mi semn de tăcere.

Vuietul hăitașilor se apropia. Moș Toader, auzînd un foșnet, în de-

Turhgeniev. „O lună la țară”. — V. Enescu.

șișul întunecos din fața noastră, mă atinse pe braț.

Apărî un fel de cine mare ciobănesc cu botul lung și ascuțit. Era un lup bătrîn. Când am luat pușca la ochi, m'a simțit și a pornit în goana mare spre dreapta. Am tras și l-am culcat la pămînt.

Bătrînul îmi șopti să stau locului că, poate, voi avea norocul să treacă în dreptul nostru un mistreț, ce stătea ascuns în mlaștințele din vale. Vre-o jumătate de ceas nu s'a mai văzut nimic. Ceilalți vinători trăgeau focuri rare.

Un piriit prelungit de vreascuri rupte, însoțit de un grohăit sălbatec, ne vesti în sfîrșit apropierea mistrețului, — un monstru sburlit, hidos, plin de noroiu uscat, ce urca, încet, spre noi.

— Îi pălit, conașule, — lasă-l pe mine.

Pădurarul, sprinten ca o ciută, sări peste trunchiul fagului, puse un genunchiu la pămînt, luă arma la ochiu și, cînd mistrețul era la vre-o trei pași de dînsul, l-a trăsînit drept în scobitura umărului. Dihania a căzut grămadă, curînd au apărut și hăitașii în frunte cu Moise Gheonea.

Vînătoarea a fost mănoasă: Șase lupi, cinci vulpi frumoase și un mistreț.

Pădurarii au așezat vînatul și au aprîns un foc mare pentru masa noastră.

După cîteva oare de veselie vînătorească, m'am retras într'un luminiș singuratic plin de mușchiu

și flori sălbatice, de unde se vedea pînă în valea Bistriței...

Ana îmi era acun aproape, foarte aproape.

Cu vre o lună înainte am cunoscut pe Ana tot acolo, la Corni. Cînd s'au întîlnit privirile noastre, am văzut o lumină ce pălește suspusă, pîrînd că așteaptă să sufere. Nu puteam să ne desprîndem ochii. Ce lucru straniu, — glasul Anei trezia în sufletul meu armonii nebănuite, necunoscute.

Pînă atunci trăisem o viață uniform de sarbădă. În fiecare zi parcă rupeam cîte o filă veștedă dintr'o carte veche. Ce schimbare...

Totul începea să aibă un rost, iar plictiseala, pe care ne muncim în felurite chipuri noi oămenii s'o gonim din suflet, s'a risipit, a perit: simțiam că Ana era femeia care trebuia să dea viață himerelor cugetării mele și fericire tinereții.

Ce frumos era în singurătatea aceia, pe pajiștea sălbatică plină de flori...

În largurile oceanului ceresc, un nou raș se topia, încet, ca și năluca mea dragă de iubire. Florile cîmpului, înfiorate de adierile calme, îmi atingeau fața, mîngîindu-mă, — suspînînd în de ele...

Femeii iubite nu trebuie să i spui totdeauna întregul adevăr: Un singur cuvînt am rostit și a fost de ajuns ca să se frîngă firul visului aurit ce mă lega de inima Anei.

Dînsa iubia, cu adevărat, pentru întăia oară. Eu, nu...

Pe innoptate, ne-am întors la

conac. Prietenii se găteau de plecare.

Am rămas cu Ana.

Mi-a spus că s'a hotărît să plece din nou în străinătate. Pe urmă m'a privit lung, foarte lung apoi mi-a dat o cutiuță, rugându-mă să n'o deschid decît după ce vom fi departe unul de altul.

— Păstrează ce vei zări înăuntru ca un simbol, îmi zise Ana, cu glasul sfîșiat. Știi bine, Alexandre, că este un mormint ce ne desparte, acolo unde odihnesc moaștele sfinte ale primei tale iubiri.

Când am ajuns acasă, am deschis cutiuța, unde scinteia o buclă blondă, prinsă pe un crep de doliu.

III

Vechiul meu prieten, Alexandru făcu.

Eram la țară pe terasa unei case vechi boierești, de unde se vedeau în vale satele Tupilații și Ancuța. Rîul Moldova șerpua printre holdele de griu.

Feciorul a venit să ne poștească la masă.

— Spune-mi ce a devenit Ana, întrebău pe Alexandru.

Bunul meu prieten se întunecă de tot la față, apoi răspunse:

— Ana... s'a făcut călugăriță, acum douăzeci de ani, la Mănăstirea Agapia, purtînd numele de maica Fevronia, și s'a stins din viață anul trecut, ca o sfântă.

N. N. Lenguceanu

Tăceri albastre

*Tăceri albastre și moi
În după-amiezi de vară...
Patimite toate din noi
Au început să moară...*

*Oboseala amiezii
A adus liniștea livezii,
Pînă aici pe divanul cu perne,
Spre care soarele-alunecă abia
Ca o apă de după perdea,
Și lingă noi se așterne...*

*Ochii tăi s'au închis și ei
Leneși și grei —
Doar ale inimii bătăi
S'aud clare și regulate,
Tăind larga singurătate
A 'ncremenitei odăi...*

Ion Sân-Giorgiu

JINDRA HAȘCOVA-FLAJȘANSOVA

CEHOSLOVACIA, ȚARA ȘI POPOARE

(Prima conferință despre Cehoslovacia ținută sub auspiciile Institutului Sud Est European).

Înainte de a începe conferința mea trebuie să mulțămesc Institutului Sud-Est-European pentru invitația ce ne-a făcut-o și mai ales d-lui director Nicolae Iorga, căruia națiunea cehoslovacă îi poartă mare recunoștință pentru prietenia d-sale. Tot deodată, vă rog să-mi iertați unele greșeli de accent și compoziție, ce inereu se vor strecura în conferințele mele, cu atât mai mult, cu cât am voit a vorbi în limba română ca să mă apropiau mai mult de d-voastră. Urmez astfel calea profesorului Jarnik — neuitatului d-voastră prieten, — care încă după războiu, a ținut la d-voastră în limba română conferințe despre relațiile cehoslovace-române în trecut și în viitor. Viitorul de atunci, doamnelor și d-lor, este astăzi prezentul. Astăzi Români și Cehoslovacii sint legați prin niște tratate solide diplomatice și economice, la cari au lucrat oamenii cei mai de samă ai ambelor țări.

Legăturile acestea sint sprijinite și de legături culturale. Îmi reamintesc conferințele d-lui profesor Iorga ținute la Praga, Brno și Bratislava acum doi ani, cari au imprimat în mintea și inimile cehoslovacilor stima și dragostea nu numai față de acest mare apostol al culturii, dar și față de întreaga națiune română.

Aci mai trebuie amintite și legăturile vii, pe cari le au reprezentantele mișcării feministe din ambele țări împrietenite, improspătate de vizitele dese pe cari și le fac și vizita ziaristilor cehoslovaci, cari în toamna trecută, în cursul zilelor petrecute în România, s'au putut convinge de prietenia strînsă ce ni-o păstrează nobila națiune română. În ceea ce privește relațiile artistice, mi-aduc aminte și de turneul plin de succes al societății „Cîntarea României” și al unora din cîntăreții d-voastră de operă, cari au fost primiți cu mare entuziasm pe scenele cele mai de samă ale orașelor noastre. Îmi reamintesc de asemenea vizita artiștilor noștri, a șefului de orhestră Oskar Nedbal, a violoniștilor Vasa Prihoda și Jaroslav Kotjan, precum și de turneul corului instituțiilor cehi din Praga în tradițional de ospitaliera țară a d-voastră.

Astfel evoluează și se strîng re-

lațiunile de amicitie între ambele popoare, cari vor duce, de sigur, la cimentarea reciprocă, cit mai adîncă și mai caldă a sentimentelor de înfrățire ale acestor două națiuni. La acelaș scop am dorința să servească și această conferință, care de altfel nu are decît un caracter informativ, avînd la bază numai dorința de a face mai cunoscută țara mea.

Planul meu rezumativ va fi de a trece pe supt ochii d-voastră după retrospectiva istorică imaginea geografică a republicii noastre, — de unde voi trece peste puțin timp la câteva date economice și statistice.

Republica noastră, după cum știți, își are obârșia limitelor sale de astăzi după marele războiu, din împărțirea monarhiei austro-ungare, războiu, care a redat granițele adevărate și independente națiunii cehoslovace după 400 de ani de subjugare habsburgică. Independența țării noastre s'a pierdut prin bătălia dela Muntele Alb, în 1620, cînd nobilii cehi s'au răscolat contra dinastiei de Habsburg, pe care o aduseseră mai dinainte pe tronul regal al Boemiei.

Motivul acestei răscoale au fost diversele oprîmări ale catolicismului imputernicit și protejat de această dinastie, care prin mijloacele inchișitoriale urmăria pe reformiști și pe aderenții altor confesiuni.

În Boemia se găseau pe atunci mulți aderenți reformați ai religiunii catolice, idee care de altfel mai dinainte cucerise spiritele din aproape întreaga Europă, trezind prin ele și simțul național.

Spiritul naționalist se redeșteptase încă din prima jumătate a secolului al XV-lea, cînd întreaga națiune s'a răscolat, contra Împăratului Sigismund. Sigismund a fost acela care a ars pe rug la Constanța, în Elveția, pe Ioan Hus, reformatorul mult iubit al națiunii. Ioan Hus era pătruns de ideile reformatoare ale Englezului Wiclef, care la rîndu-i doria reformarea Bisericii catolice decăzute și stricate.

Regele Sigismund și avea oarecari drepturi la tronul Boemiei, fiind fratele ultimului rege din dinastia luxemburgă, Vaclav. Pentru că mai

era și împăratul Germanilor, poporul însă nu-l simpatiza, văzind în el în afară de omoritorul lui Hus și un German. Dinastia luxemburgică altfel a contribuit mult la înălțarea regatului Boemiei — mai ales prin personalitatea împăratului Carol IV, care nu numai că a consolidat situația regatului Boemiei, însă a avut și grija înfloririi culturale și artistice, — mai ales a capitalei regatului său, Praga, — care îi datoră în primul rând caracterul său pitoresc și istoric.

Terminând această retrospectivă istorică, aduc câteva date statistice asupra republicii cehoslovace.

Ea are vre-o 14 milioane locuitori și vre-o 140.000 kilometri pătrați suprafață și se compune din țările istorice ale fostului regat al Boemiei, margraviatul Moraviei și ducatul Sileziei, care făceau parte din fosta Austrie și la care s'au adăugat Slovacia și Rusia Subcarpată din fosta Ungarie.

Frontierele naturale ale Boemiei, Moraviei și Sileziei sunt în cea mai mare parte regiuni muntoase, începând în Vest cu „Pădurile Boemiei”, Sumava, granițele următoare fiind Munții Metalici, munții Krkonoše și terminând în Silesia cu Jeseník. Slovacia și Rusia Subcarpată sunt traversate de munții Carpați cu culmea lor cea mai însemnată, vârfurile „Tatrelor”. Boemia mai e traversată de câteva ape însemnate, din cari Vltava trece prin orașul Praga. Ea se unește mai sus, în regiunea bogată a viilor, cu Labe (Elba), a cărei vale formează cea mai fertilă regiune din Boemia.

Majoritatea apelor din Moravia și Slovacia se varsă în Dunăre. Astfel fac și apele Morava și Váh, cea din urmă formând prin valea sa cea mai frumoasă regiune a republicii, pe malurile ei existând foarte multe ruine de castele slovace din evul mediu.

Majoritatea locuitorilor o formează Cehoslovacii, peste 9 milioane de locuitori, pe cind restul e format din diverse minorități ungare și germane, iar în Est de Ruși subcarpați (și ceva Români; N. R.).

În ceea ce privește însă numele locuitorilor, adică Cehoslovacii, el dăinuiește de mult, însă nu există în terminologia Statului decît după anul 1918, când ambele popoare s'au unit de bună voie să formeze un singur Stat, de aceeași naționalitate și de două limbi.

Între limba cehă și cea slovacă nu e nici măcar distanța celor două dialecte ale limbii franceze: langue d'oc și langue d'oïl. Aceste două

limbi, cea cehă și cea slovacă, au avut chiar până în secolul al XIX-lea o singură limbă literară, limba cehă. Din cauze politice mai în urmă s'a format limba literară slovacă, conducătorii slovaci de atunci voind pe de o parte prin aceasta să se apropie mai mult de popor și pe de alta voind să împiedece oprinderea culturală ungară.

Revin iarăși la partea geografică a Cehoslovaciei. Capitala republicii e Praga cu 728.000 locuitori, pe care cunoscutul geograf german Humboldt a numit-o între cele patru orașe mai frumoase ale Europei.

Praga are pozițiune splendidă pe malurile Vltavei, încunjurată fiind din toate părțile de dealuri pitorești și dominată de vechiul castel Hradcany, clădit în cursul vea-

curilor — odinioară reședința regiilor Boemiei, acuma reședința oficială a președintelui republicii.

Istoria emoționantă a nașunii cehoslovace a imprimat orașului Praga caracterul tradiției istorice în citeva sute de biserici, palate și monumente din diverse secole.

Praga are încă aspectul bine definit al unei capitale moderne prin bulevardele ei lungi și largi și prin pompoase clădiri moderne.

Ea e și un oraș emnamente universitar; are Universitate cehă și germană, două școli tehnice și foarte numeroase academii, licee, școli superioare și elementare. În afară de acest caracter Praga mai e și centrul vieții economice, industriale și comerciale a republicii.

(Va urma.)

Tradus eu ajutorul d-lui D. Basili

Părerii și discuții

SCRISOAREA LUI HORATIU DIMITRIU

Ți-am citit scrisoarea în care atacă juriul salonului oficial și nu m'a mirat prea mult. Te știu un răzvrătit, îți știu anume amărăciuni și era firesc să fii nedrept și neînțelegător. Nu mă așteptam însă să-ți socoți atacul așa de necesar încât să-l dai publicității și să faci dintr-o părere personală un fel de exponent al părerii generale. Rolul pe care ți-l ai luat trece astfel deasupra oricărei mizerii mărunte prin care reaua credință ar putea să explice unele atitudini și rândurile tale cer o discuție mai largă.

Îngăduie-mi deocamdată mie, neînruștat în niciun fel cu salonul și cu juriul, mie, persoană neoficială și fără veleități, neexpozant în trecutul salon, neexpozant în cel prezent și (te asigur) neexpozant în cele viitoare, deci nepremiat și neaspirant la premii — îngăduie-mi, zic, să-ți răspund din partea citorva oameni (fără pretenții de vastă pricepere, dar destul de simțitori la artă) cari au avut satisfacția să vadă în salonul oficial nu numai o expoziție bine aleasă și frumos compusă, dar și o manifestare reprezentativă în totul pentru artele plastice care se fac acum în țara noastră.

Nu-ți place constructivismul și nu-ți place cubismul. Te înțelegem și admitem căci — poate — n'avem nici noi sensibilitatea aceea care ar fi în stare să guste bizara lor plămădeală. Dar mișcările există și adepții lor lucrează; e un lucru

pe care l-ai constatat și tu. Și, cînd asta este realitatea, oare avem noi dreptul să le negăm existența (neprezentindu-le într'un salon oficial, evident, ar însemna că tu, Stat, le negi existența)? Hotărit că nu. Căci ce este oare un salon oficial dacă nu o riguros de exactă pagină de istorie a artelor plastice dintr'un timp și un loc dat? Ori vei fi vrînd cumva să viri și în istorie hulă și favoruri? D. Iorga, — și-l știu ce luptă a dus —, într'un istoric al presei românești, făcut cu prilejul congresului de presă de acum doi ani, a vorbit cu cea mai senină obiectivitate despre „Gazeta Bucureștilor” și alte citeva apărute sub ocupația nemțească. E atitudinea firească a istoricului care alungă părtinirea, oricît de drag ori de urît i-ar fi ceva.

Sau poate spui că noile curente nu-s „artă”? Dar ce-i artă și ce nu-i? Unde începe și unde sfîrșește arta? Doamne!

Crezi că Meissonier nu era sigur că știe ce-i arta cînd trecea pe lângă operele lui Courbet, spunînd juriului dela salon: „Să fim serioși... asta numai artă nu-i”?

Ori vei fi vrînd ca salonul nostru oficial să repete aceia ce face salonul oficial al Franței, unde prezidează o vechi și prefăcută tradiție? Nu ți-am dori, dragă prietene, să ai a face cu o tradiție sămuitoare celei care-a răspins pe Courbet, pe Delacroix și pe Cézanne — huliții de ieri și idoli de

azi — și să suferi baijocora cravașei împărătești ca tabloul răzvrătului din Ornans. În tradiția aceea — te incredintăm — s'ar fi găsit și un Meissonier pentru copilul tău.

Vei răspunde că ruginiții academici nu erau în stare să priceapă brutalul realism al lui Courbet?

Dar nici tu, nici noi nu sintem în stare să pricepem abstracțiile ultramoderniștilor. Pentru ce să-i condamnăm, dacă lucrurile stau așa? Meissonier nu ghicia fața artei de după dinsul, și n'ar fi putut să spue în nici un caz că pictura va porni pe calea lui Courbet. Ai putea tu să spui cum va fi arta de mine? Nu răspunde! Este inutil! Situația e aceeași, numai eroii sint alții. Ca și moșneguțul miniaturist cu barbă albă, avem și ai în față semne ciudate, hieroglife pe care nu poți să le descifrezi. Prognosticuri? Dar prognosticurile sint ridicule. Nu te încumeta să le faci, cum nu ne încumetăm nici noi, și să nu desprețuești, mai ales să nu desprețuești. De oriunde, poți să iei o învățătură și de oriunde poate să-ți vie o surpriză. Iar o nouă cercetare, o nouă muncă e o nouă jertfă pentru artă. Și, dacă toate curentele moderne n'ar fi decit atit, tot li s'ar cuveni să le respectăm.

Mine vor isvorî alte năzuințe și alte drumuri se vor deschide. Cei de azi vor disprețui ce vor face ceilalți de mine, cum tu desprețuești ce fac cei de azi, dar din munca tuturor va rămînea citeva să le folosească altora de mai tirziu, căci nicio energie nu se cheltuiește fără rost și nicio strădanie nu-și fără răsplătire.

Iar tu, prietene, lasă juriul să aleagă tot așa de înțelept și de nepărtinitor ca și anul acesta, lasă-l să arate tot ce răsare pe ogorul plasticeii noastre și nu-i imputa această frumoasă și elegantă lărgime de vederi care l-a făcut să dea un salon așa de bogat și de cuprinzător ca acel dela Ateneu.

Vreți, voi câțiva, să luați anume atitudini pictorești și să vă rse-trângeți în cadre de școli? Faceți societăți cu programe bine stabilite și deschideți expoziții colective, un-tare și armonioase, căci aveți oricând puțința unor asemenea manifestări. Lăsați însă Statul să-și facă datoria, — față de toți acei cari găesc că mai bine este să ducă trau greu și să răsfrîngă o fărîmă de inimă pe un petec de pînză decit să facă samsarlic și să se ingrașe de nesimțire, — înregistrînd fără părtinire tot ce se creiază.

Și așa, într'o doară, gîndește-te și la ziua aceea, când alt juriu, pornit cam pe drumul tău, dar și mai aspru decît ești tu, își va hotărî o cale mai îngustă încă și, năzuind să facă din expoziția oficială un fel de reprezentant *specific* al artei românești, pur-românești, — va găsi — poate — că pictura ta e plină

de accente streine pe care ți le-a lăsat vremea de școală dela München și te va socoti chiar pe tine — cel așa de Romin și așa de dușman străinismului — neapt să figurezi printre artiștii reprezentativi ai plasticeii noastre.

Victor Ion Popa

GALBENII ¹⁾

I

*Cum sui pe muchea dealului la gară,
Vezi satul meu cu neamul răzeșesc;
Intr'insul am cules întâia oară
Lumina pe pământul românesc;
Intr'insul am deprins întâia oară
Cuvîntul tatei cel înțelepțesc;
Intr'insul am văzut întâia oară
Mai viu decît argintul pămîntesc
Surâsul mamei, ca o stea, la țară,*

*Cum sui pe muchea dealului, la gară,
Vezi satul meu cu pomii cei roțați:
Intr'insul am crescut noi, zece frați,
Copii ștregari ai soarelui de vară,
Din ei în zi tot mai neastîmpărați,
Atîta cît am stat la noi, la țară.*

*Cum sui pe muchea dealului, la gară,
Vezi satul meu cu vatra unde știu
Că amintirile se desfășoară
Și tot trecutul mi-l păstrează viu.*

II

*Ce lămurim cu ochii duși în sat
Mai albă de cît floarea din grădini
Mai naltă decît codrul cel vîrgat?*

*Adună grabnic stabele lumini
Ce vin întîrziate în amurg
Ca niște ape limpezi care curg:*

*O casă a 'nălțat lui Dumnezeu
Credința 'naintașilor smeriți;
Acolo ingenunche gîndul meu
Alături de bătrînii umiliți.*

*Cinci clopote în turnul ei stau treze.
Stăruitoare mâni urcînd le-au dus
În turnul unde stau, acolo, sus,
La viață și la moarte să vegheze*

*Pe cînd adoarme singură acasă
Copilăria mea demult rămasă
Ca o poveste 'n casa părintească.*

*Prind clopotele toate să răsune
Ca 'n vremuri rele și ca 'n vremuri bune,
Din somn copilăria să-mi trezească.*

III

*Cu oamenii bătrîni un pom crescut
De-asupra satului se deslușește*

1) Din ciclul de poezii: „Galbenii“.

*Cât turnul de biserică făcut.
De atâția ani umbrind adăp-stește
Pe toți bătrânii adunați la sfat.
Cu vârful drept la Dumnezeu privește
Și parcă vârful lui s'a agățat
De cerul nestârșit. Acela-i nucul.
Acolo 'n primăvară cântă cucul
Întâia oară.*

*Cântă cucu 'n față:
Iar mama în blajina aminează
Deschide geamul, glasul să-i asculte.
Oricât i ar fi strigările de multe,
Le ține minte mama, numărând.
Iși strigă cucul numele, cântând.*

Volbură Poiană

De-asupra Murășului bănațean

de N. IORGA

La o parte de marile drumuri, Lipova duce liniștit, pe malul Murășului gălbui și leneș, o viață care se leagă strâns de amintirile unui lung trecut de spornic negoț, la care în mare parte au colaborat Români.

A fost aici, în această margine bănațeană și luptă cu Turcii Timișoarei, stăpîni pe aceste locuri de neconținută și îmbielșugată roadă. Begul de aici stătea în luptă continuă cu Imperialii, cu Nemții din apropiere, iar înaintea lor cu Ungurii prințului ardelean, cu celele românești ale Banului de Lugoj ales dintre vechile neamuri cavaleresti de seminția noastră.

Din această frământare de trei ori seculară a rămas ca vie și puternică amintire numai cetatea de peste apă a Șoimului.

Printre casele fără stil ale unui sat de oameni înstăriți, cu biserica mai nouă plină de produse naive ale zugrăvelii populare, în genul icoanelor pe sticlă de la Nicula, ajungi la sușul răpede al unui deal de unde se poate vedea toată întinderea plană a Ținutului încunjurător. Prin orbitele porților dispărute întri în cuprinsul larg al cetății-palat.

Numele ei se întîmpină în acte ungurești din vremuri medievale destul de departe. Cred că s'ar putea merge însă și mai adînc în trecut. Nu se poate ca o stăpînire, oricare ar fost, să lase fără dominație această

poruncitoare modilcă a malului murășan. În adîncuri trebuie să zacă rămășițele vremilor preistorice.

Așa cum este însă, această puternică zidire, care și-a schimbat des stăpîinii, — toți, firește, străini —, nu amintește în sistemul de înjghebare și împodobire pe alții decît pe constructorii de fortărețe, biserici și palate din secolul al XV-lea. Se știe că bătrînul Iancu-Vodă, Hunyadi al Ungurilor, a poruncit, ani de zile, aici. De la dînsul, de la meșterii lui, cari au dus exact aceiași artă a unei ornamentații gotice modeste și ieftine, peste biserica ardeleană dela Sîntimre, până în Moldova lui Ștefan-cel Mare, sînt pătratele care se întretaie la uși și la ferești. De-acolo la Piatra sau la Hirlău, la Păpăuți sau la Sf. Nicolae din Dorohoiu.

Plină de tristeță pentru vremurile pierdute și visînd de Domnia asigurată, liniștită, plină de fericire a fiului ei, Craiul Ioan Sigismund Zápolya, a stat aici luni de zile Isabela, regina Ungariei, fiica regelui polon și a ambițioasei Italiene din neamul Sforza. Amintiri din Lombardia ei cu ape largi, cu albastrul palid al munților în zare, cu țarinile ei bine lucrate, îi vor fi umblat prin minte cînd, sprîjinindu-se pe marginea de piatră a fereștilor delicate, va fi privit la marele rîu cărîndu-și apele către Apus. Dar din tot ce a trebuit să închidă atunci, la jumătatea secolului al XVI-lea,

Curtea crăiască, n'a rămas nimic. Spiritul simplu și drept al Corvinului e singurul întipărit asupra zdravenelor ruine.

A fost pe aici și o propagandă catolică între Romîni și Sîrbi. Din ea a rămas înalta, spațioasa zidire mănăstirească de la Rodna, prefăcută în Radna și, din cauza cultului Fecioarei miraculoase, în Maria Radna. Pare că ai dat de un colț de Loreto, de Fourvières ori de Maria-Lach sau de Lourdes. Prăvălii mici vînd sfințenia în toate formele și dimensiunile, pe toate prețurile. Între copacii bătrîni, scările de piatră duc la recea biserică fără artă, în perețele căreia e prinsă piatra purtînd urma copitei Turcului prădalnic pe care mîna nevăzută a Maicii Domnului l-a oprit aici. Franciscani cari știu romînește duc prin culoare și coridoare în felul secolului Mariei-Teresa la chiliile numerotate, la refectoriul cu vinuri bune, la biblioteca răvășită, înșirînd pe rafturi infinitatea cărților bine legate despre materii religioase astăzi superflue. Clădirile de locuință ar putea cuprinde în ele o armată, dar mănăstirea care s'a învrednicit odată și de o vizită împărătească — și se pomenește lauda Suveranului pentru aceste frumoase dealuri pline de vie și livezi — nu are azi decît prilejul de a primi din cînd în cînd multa țărănime ce aleargă la o mîngîiere și la o asigurare. Vin de-avalma Șvabi, Unguri, Romîni, Sîrbi, de toate legile, cu gîndul la vite care trebuie ferite de accidente, la recolta care trebuie garantată

de grindină, pe alături și la propria sănătate.

Vlădica ortodox de Lipova și de Inău era veșnic între două neamuri, României și Sîrbiei. Supt Turci el a dus-o după oameni și împrejurări. Alte vremi au adus alte împrejurări. Dar din acest trecut al pravoslaviei a rămas biserică.

Forma ei e ciudată. Samănă a fi fost întâiu moschee, ceia ce supt raportul istoric e și probabil. Transformarea după nevoile slujbei creștine s'ar fi făcut ca la Giurgiu ori la Brăila. Ziduri joase, arcade umplute cu zidărie. Înăuntru se descopăr supt tencuială resturi de frescă, purtînd inscripții slavone. Apoi s'au ridicat mai sus păreții, și la începutul veacului al XVIII-lea. cînd s'au adus împodobiri în stil iesuit, a răsărit și puternica turlă. Inscriptii românești bine săpate înseamnă pe pietrele de mormînt din curte numele ctitorilor și slujitorilor lăcașului.

Din vremea turcească au rămas pe străzi și arcadele sprînjinite pe stîlpii puternici de zid, cum se văd la Odobești, pentru o mică burghezie romînească stăpînitoare. Ele dau pitorescul unui orașel asupra căruia s'a întins șablonul austriac, din fericire prea puțin amestecat cu mode ungurești noi.

Elementul românesc nu dă caracterul dominant Lipovei de astăzi, pestriță ca populație. D. Sever Bocu, a cărui casă e o comoară de cărți și, mulțumită doamnei, fiica fostului primar din Sinaia, Manolescu, de artă populară, nu-și are cei mai buni alegători aici. Dar jurul e tot al nostru, și de acolo vin la tirg să cumpere olărie, postavuri și altele de nevoie acești țărani ai Banatului cu mintea plină de nesfîrșite cotloane de înțelepciune puțin cam vicleană.

Vremea nouă a instalat altă administrație școlară, în clădiri absolut neîncăpătoare (ca să te sui la școala secundară de băieți, treci prin coridorul școlii

de fete; elevii fac recreația în stradă, fetele în curte), împodobite une ori cu inscripții lingușitoare pentru puternicii zilei. Dar aproape de oraș «Apa acră», cu splendidu-i parc (sanatoriu pentru bolile de inimă) a trecut în mâinile unei societăți românești. Drumul inițiativei noastre e larg deschis. Vor veni și drumeții?

Căci stăpînirea unei țeri se ține prin supremația activității naționale în acea țară.

Răscolind amintirile

Bonifaciu Florescu

Vi-l mai aduceți aminte?

Mijlociu, brun-încărunțit, incorigibil boem peste măsură de neglijent și de distrat, însă studios și cult, Bonifaciu Florescu ne oferia cu originalitatea firii lui cele mai distractive și mai plăcute oare din programul de studii al liceului Sf. Sava, unde era titularul catedrei de limba și literatura franceză la cursul superior, și al catedrei de la școala de ofițeri, unde predă același curs.

Cultura lui în domeniul literaturii franceze și cu deosebire al acelei contemporane n'avea păreche în alt profesor de aceeași materie pe atunci: dovadă că el se prezenta la toate concursurile pentru catedrele vacante în specialitatea aceasta și totdeauna reușia; însă, drept e, învățator nu era, fiindcă, din cauza lipsei de metodă, nimeni n'a putut prinde de la el nici limbă, nici literatură francesă.

Dacă de pilda băieții nu voiau să fie interogați în vreuna din oarele lui de curs — și mai dese ori nu voiau decît voiau — era destul să se ridice unul din ei și să provoace o discuție oarecare, pentru ca Bonifaciu să se întindă toată oara asupra subiectului acestuia. Inventiva unul că a asistat într-o familie la o discuție unde s'a

afirmat de pilda că Voltaire nu era totdeauna spiritual și mușcător. Atît îi trebuia profesorului! Debita o conferință pe tema contrarie, care nu mai contenia. Suna clopoțelul, anunțând sfîrșitul oarei și Bonifaciu îi da zor pînă ce de multe ori venia peste el profesorul care-i urma. Abia atunci se trezia Bonifaciu și se hotăra să plece, după ce, uitându-se la ceas, bolborosia:

— C'est vrai, j'ai dépassé l'heure. Je vous demande pardon.

Și, ori de cîte ori băieții nu erau dispuși să fie ascultați, îi dau profesorului sămînța de vorbă cu te miri ce iscoada la fel.

La masa lui de la Fialkowski unde se întîlnia zilnic cu Costica Campineanu, Al. Macedonski, Mircea Demetriade și alții, era plăcut să asisti, mai cu seamă cînd Bonifaciu era în vervă. Ca să vină însă la Fialkowski, el pleca de acasă citind pe stradă și era așa de confundat în citanie, încît i se întîmpla des să se lovească de cîte un felinar, iar, cînd ajungea la cafenea, înainte de a intra, se împiedica regulat de trotuar, așa că de cîteva ori i s'a întîmplat chiar să cadă:

— Tiens, c'était le trottoir; je n'observais pas!

Și flegmatic se scula și intra în catenea, fără ca măcar să-și dea osteneala de a se scutura de praf sau de noroiu.

Un tip mai nepăsător și mai distrat n'am cunoscut.

V. Bilciurescu

Un nou războiu între marile națiuni ar ucide o sută de milioane de oameni, ar distruge în câteva ceasuri cele mai puternice cetăți, ar nimici viața a țării întregi, ar lăsa după dînsa popoare fără ideal moral, necrezînd decît în putere și întorcîndu-se la barbaria neorganizată.

(Paul Appel, rectorul Universității din Paris)

Știința valorează cit și ființa morală care o întrebunează.

(Acologia)

Literatura minoritară

Calul bătrân

de Kovács Dezső

În prima zi a Crăciunului, dedimineață, Margareta dind năvală la patul meu, îmi aduce vestea:

— Tăticule! Știi ce s'a întâmplat? A sosit, s'a întors calul bătrîn al lui Desideriu! S'a așezat lingă cup-tor de se încălzește.

— Nu mai spune.

— Ba da! Calul cel bătrîn. Calul-leagăn.

— Dacă-i așa, asta-i mare lucru!

A adus cu sine și o scrisoare — năvăli busna înăuntru Saveta. El a scris-o lui Desideriu! E scrisă cu niște litere mari și frumoase. Calul a scris-o!

Fiind Saveta — ca elevă de clasa a II-a primară —, cea mai pricopsită în „sindrofie“, ne putem încrede în ea în astfel de lucruri.

E scrisă cu litere mari, repetă Margareta. Cu litere de cal. — Tăticule, cine învață caii să scrie? Sunt niște școli pentru cai?

Fiecare cal știe să scrie?

— Cei mai înaintați în vîrstă de obicei știu.

Iată apare și micuța Susană, trăgându-și pașii.

— Calul! A adus scrisoare!

— Auzi acolo! Asta-i ceva extraordinar, nemaipomenit, Odorașule! Unde-i scrisoarea cu pricina?

E legată de gatul calului. Iară Desideriu plinge. Saveta, cea învățată, își ridică degetul ca în școală, în semn că nu-i așa. Ea o știe mai precis.

Scrisoarea nu mai e legată de gatul calului. Desideriu a deslegat-o acum și de aceea plinge, că a și citit-o.

Desideriu plingea într'adevăr amar, după cum se desprindea și din odaia a treia. Plingea și atunci cînd a apărut în mijlocul lor. Aplecîndu-se peste masă, plingea cu hohot; sub nasul lui se închegase un lac cumsecade.

— Ce-i cu tine, dragul tatei?

— Calul! A adus scrisoarea! —, lămuria Susanica.

Și lingă Desideriu de fapt se vedea o scrisoare desfăcută și sfoara cu care era atîrnată de gatul calului. Avea și plic, timbru și dată în toată regula. Era o scrisoare adevărată. S'a spălăcit însă de lacrimile vărsate din bielșug asupra ei.

Calul cu pricina sta lingă cup-tor, răzimat lingă perete; neavînd decît trei picioare și jumătate altfel nici nu putea.

Eram vechi cunoscuți. Înainte cu trei ani l-a dăruit, de Crăciun, Ingerul lui Desideriu. Ce animal minunat a fost atunci, neted și strălucitor! A avut niște urechi ascuțite, ochi strălucitori și o piele adevărată de minz. Nu-i lipsia decît să dea cu picioarele ca să fie un cal adevărat. Aceasta însă nu era cusur. Desideriu dădu cu picioarele și pentru el, strigînd:

— Acum calul dă cu picioarele! Cărați-vă de aici! — Firește că rugămîntea lui cea nepregetată comunicată Ingerului a fost să aibă un cal care să dea cu picioarele.

Cu timpul calul s'a tocit și, fiind prea iubit de Desideriu, i s'au rupt picioarele. Aceasta însă n'a avut a face! L-am dus la curelar, și iar i-au răsărit piele nouă, ochi, urechi, coadă, șea. Și iar s'a tocit cu totul. Căci Desideriu îl adora și nu-l slăbia din mîni, jucîndu-se ceasuri întregi cu el în fiecare zi.

Toamna însă, tocîndu-se și pentru a doua oară, a dispărut din zare. Stăpînu-său s'a robit școlii și calul a fost dat uitării. Și iată-l odată răsărit în zorile sfîntului Crăciun din toilul nouălor și strălucitoare jucărele; între soldați și păpuși, între vase de fier și cuptoare, între căruțe, măgari și tunuri te pomenești cu calul bătrîn, tocit, ferfenișos, înzestrat cu o scrisoare! Nu-l aștepta, zău, nimeni, nu-i trecea nîmănui prin minte să sosească.

„Datu-mi-s'a scrisoarea în grădină, în chioșc, în noaptea roditoare de mîntuire a sfîntului Crăciun.

Prea-iubitul meu stăpnaș,

Tare mă mîhnește că m'ai dat cu totul uitării. M'ai lăsat în chioșc, pe un frig răzbitor, m'ai dat pradă viforelor și vînturilor, pe cînd tu te-ai jucat în voie în odăița calduroasă.

Ce zile vesele am petrecut împreună vara! Nu-i așa că toată ziuica călăria pe spinarea mea, mă duceai la pășunat și adăpat. Ne-am tocmît birjari la Saveta și Margareta, și le-am dus păpușile orișunde, și am fost răsplătiți binișor.

Dădeam cu picioarele, nechezam, alergam, țacăniam.

Atunci îți eram cel mai bun dintre toate jucărele.

Stăteam la taifas. Mă îmbrățișai, mă sărutai.

Și acum..., acum m'ai lăsat afară pe frig, m'ai aruncat pradă vînturilor, omătului și gerului cumplit.

Am văzut aseară pe micuțul Isus intrând la voi. Ușa s'a întredeschis. Pe pomul de Crăciun erau lumânări cu sutele. L-am văzut limpede intrând. M'am lipit însă de stălpul chioșcului să nu mă vadă cumva și să creadă că micului stăpîn al meu nu-i mai arde, nu-i mai pasă de mine.

Am fost și eu nou nouț. Am avut doi ochi, două urechi, șea, zăbală. Acum, ce-i drept, acestea nu le mai am.

Mi s'a ciuntit și piciorul dinainte. Nu pot sta ușor. Tăticul mi l-ar putea drege, dacă l-ai ruga.

El se pricepe la lemnie.

Știu că-ți sunt drag și acum, deși nu mai am frumuseța și splendoarea de odinioară.

Vara ai pierdut acea frumoasă cartă poștală cu cele trei corăbii. Ea se află lipită de spinarea mea, sub cioltar. Margareta mi-a vîrit-o acolo. Dar pe urmă a uitat de ea. Ea uită de toate. Și cînd ai căutat-o! Ți-o scriu, să o știi.

Iată-mă lîngă cup-tor. De grăit nu pot grăi, dragă stăpnașule. Tu însă știi citi. Citește-mi deci această scrisoare. Și, dacă ți-e dor îndată să te joci cu mine, eu sint gata orișicînd.

Te sărută cu drag.

Caluțul mic al tău.

Așa glăsuia scrisoarea. Ce-i drept, am mai citit scrisori mai vesele și mai frumoase. Din stăpnașule mic însă n'am putut scoate nici o vorbă, așa-l zguduia plînsul cel amar.

Dar dintr'odată a sărit și, răpezîndu-se asupra scrisorii, a rupt-o bucăți.

— N'a scris-o calul! Calul nu știesă scrie!

— Dar cine s'o fi scris?

— A scris-o și pe aceasta Sf. Nicolae ca și pe cea de mai dăunăzi. Calul nu știe să scrie.

Cu toate astea nu s'a mai lăsat de plîns cîtăva vreme. Așa mi se pare că până în ziua de azi se crede că oricum dar calul a trebuit să fi făcut scrisoarea.

Mi se pare însă că mamica l-a învățat să scrie.

Din perina-mi de călătorie i s'a făcut un culcuș cald, între perete și unul din pătucene. Zău, ti merge bine bătrînului eal; căci, deși odaia geme de proaspetele jucărele de Crăciun, Desideriu în fiecare zi își ia caluțul bătrîn de-i ține de urât.

El distrează calul, el îi ține de urit!

Dragă stăpâne! Atit e de mare suferința obidiților din lume cât ne putem desprinde din ea cu inimă nobilă!

Imi potesc privirile asupra ta cum îți desmierzi acest lemn tocit ca să-l faci să uite suferințele îndurate. Și știi că inima ta are să se cutremure odată de obidele și durerile năpăstuitorilor. Și, dacă Atotputernicul imi va arăta mila și grația lui, odorul meu scump, ai să vezi și tu ziua când—ca și că-

luțul tău stricat—voiu ajunge și eu afară pradă zăpezii și ploilor. Dar eu n'am să mă mai întorc nici la cină, nici la dejun, nici la prânz... și n'ai să-mi mai des-hizi ușa.

Eu însă n'am să sufăr afară de de frig. Săracii, cei desmoșteniți, îți vor apărea la ușe de ț-o vor bate. Tu îi vei lăsa înăuntru: și eu mă voiu bucura cu dansii la bine.

Traducere de Bitay A.

Biserica din Râfov

de N. Iorga

Vizitând Râfovul cu frumoasa bisericuță a Cantacuzinilor de pe la jumătatea veacului al XVII-lea și cu armonioasa casă de locuință sprijinită pe puternicele bolți vechi care sunt de sigur de pe vremea Postelnicului Constantin, actualii reprezentanți ai familiei lui Șerban-Vodă au avut, în amabila lor ospitalitate, și bunătatea de a-mi arăta, pe lângă o icoană grecească a Sfântului E-lefterie, care poate fi și mai veche decât 1600 și o admirabilă icoană cu viața Sf. Dimitrie pe fond de aur, o Evanghelie din 1750 pe marginea de jos a filelor căreia se află această inscripție, în frumoase litere mari:

„Această sfântă și dumnezeiască Evanghelie s'au dăruit dela Stroești: intru care se prăznuiaște și să cin-stiaște hramul Sfântului și marelui Nicolae, și s'au afierosit de mine robul lui Dumnezeu Nicolae Dudes-cul, biv Vel Stolnic, la sfânta bi-serică de la Mira Lichia, care pen-tru a lui de la Dumnezeu dăruită coroa-nă a facerilor de bine cu tot neamu creștinesc, la care și eu robul său, la întâmplarea ce mi s'au întâmplat la curgerea anilor 7259. Mart 28, fost am trimis de Domnu nostru Ion Grigorie Ghica Voevod la urgie în Znağovi de amu șezut zile 48 și după aceea iarăș adu-cându-mă vătafu Gheorghie Ghiur-giul, de copii, iarăș din po-rânca Mării Sale mai sus numitu-lui Domn la mănăstirea ce să nu-mește Cotruceani, și acolo am șezut zile 35, încă tot la urgie aflându-mă: după acestea toate zile(a) m'au dus la mănăstirea ce să chiamă Văcăreștii, aridicându-mă un căpi-tanu Dragomiru Doletu, și am șezut și acolo zile 44; la care vă-zând că Dumnezeu mă pedepsește pentru mulțimea păcatelor mele, am epicalisit și am chematu pe acest Sfânt Nicolae, ca să-mi a-

jute să mă scape denu mâna vrăș-mașilor. Așa fără zăbavă și înu grabă și-au arătat mulțimea mile-lor sale cătră mine. Eu dar, robul său, cu ce a-i da miri (mulțămire?) să mă arăt, alt ne mai avându, fără numai am hotărit, puind gând la Dumnezeu și la ajutoriul Sfântului, ca denu temelie să fac această sfântă bisericuță cu a mea cheltuială la satul Stroieștii. Ci dară, până a se incepe a să face săvârșire, am adus întâi semn de plecăciune cătră această sfântă bi-sericuță a Sfântului Nicolae acea-stă sfântă Evanghelie la Iatu 7260. Oct. 9 d., și cine s'o ispiți a o apoxenisi sau a o depărta de la a-ceastă bisericuță să arbă înaintea Domnu Is. Hs. împotrivor și pe Sfântul Nicolae, și să să orându-iască la judecata care iaste să să judece Iuda Iscarioteanul; la care și eu pentru aducerea aminte amu pusu pecetea la toate foile aceste ce s'au scris de Gheorghie logofă-țelul, sluga mea“.

Cum se vede, e o întreagă isto-rie de prigonire, un întreg capitol de viață politică acela pe care-l scrie Gheorghie Logofețelul pentru marele boier care se mulțumește a dicta într'un stil care întrebuițează și cuvinte grecești de usagiu curent atuncea, ca a *epicalisi* și a *apoxeniti* pentru a întări totul cu micuța lui pe-cete octogonală, din care, cerneala fiind proastă, nu se înțelege mai nimic.

Să încercăm a completa însemnă-rile lui precise și scurte.

Am arătat aiurea ¹⁾ originea pu-terii și bogăției acestor boieri cu moșia clar în marginea Bucureș-tilor, rolul însemnat pe care-l joacă sub Matei Basarab, scăderea fami-

1) Studii și documente VIII, paginile XXXVI—VII.

liei după moartea lui Dimitrie Du-des-cu, refacerea prosperității ei cu Spătarul și Postelnicul lui Vodă Brâncoveanu, Radu (Răducanu), care se insoară cu fata sfetnicului hotă-ritor al Domniei care era atunci Stolnicul Constantin Cantacuzino. Sub Ștefan-Vodă, fiul acestuia, el, cumnatul stăpânitorului, per-i im-preună cu acesta în temnița din Adrianopol.

Fiul său, Constantin, botezat du-pă numele Stolnicului, fu ginerele lui Antioh Cantemir, prin fiica a-cestuia Maria. Conte de Imperiu, poate prin moștenire dela tatăl său ²⁾ el avu de lucru cu toți Domnii con-temporani, ajungând, la urmă, dacă nu Domn, cum de sigur va fi vrut. măcar baș-boier, ceea ce-l punea în fruntea tuturor colegilor lui din Divan. Neodihnindu-se cu atata, el ajunse în temniță și trebui să caute un alt adăpost în mănăstire, unde muri la 1766. Un izvor apusean ni-l arată încercând cu tehnicieni străini exploatarea unei mine de aramă.

Teribilul mare boier, pe care nu-l putea împăca nimeni, avu pe acest fiu Nicolae cu plânsoarea de pe Evanghelie și cu minunea Sfântului Nicolae, al cărui nume-l purta, poate în amintirea lui Nicolae-Vodă-Mavrocordat. La 1741 el era acum al doilea Postelnic ¹⁾. Din notița dictată de dânsul îl vedem la 1751 fost Stolnic-Mare: făcuse carieră în acești zece ani, mulțumită puterii unui tată care-l va sălta până la Vistieria cea Mare.

Prigonirea sub bătrânul Grigore Ghica, de care ni se vorbește, începută la 27 Mart 1751, cu inchi-derea la Snağovul cu strașnic re-nume, a fost datorită, de sigur, a-celeii măsuri, arătate de Banul Mihai Cantacuzino, în „genealogia“ familiei lui, pe care Domnul o luă contra lui Părvu Cantacuzino și a „catorva boieri și neguțători“, acu-zați că n'au răspuns banii pentru slujba oieritului ²⁾. „S'a inchis“, spune acesta, „pe la grele inchisori, prădându-i cu 70 de pungii de bani, la anul 1752“. Adică până la moar-tea, în ziua de 26 August, a lui Vodă.

Bătrânul cu soția, cu acest Ni-colae, care întovărăși pe marcă-sa la Constantinopol, se așezară după aceea în fruntea partidului vrăjmaș

2) În 1717 e și intitulat conte, cu prilejul unei călătorii ardelenene în serviciul Imperiailor (*Documentele Cantacuzinilor*, pp. 1767, nle LXXVII—VIII). I se zice „Constantiu Dudes-cu Cantacuzino“.

¹⁾ Studii și documente, VIII, p. XXXVIII.

2) *Genealogia Cantacuzinilor*, p. 121.

Ghiculeștilor, Mitropolitul Teofil punând în mișcare mulțimea din București contra lui Matei-Vodă, fiul lui Grigore. Uneltirile Ducească și ale lui Nicolae pe lângă Poartă fură încununat de succes, căci tânărul Domn fu strămutat în Moldova, dar și cei doi părași, împreună cu Constantin însuși, merseră în exil la Mitilene, de unde-i scoase Constantin Vodă Racoviță la 1753. Apoi, spre răsplată, după doi ani, Constantin Dudesco se înțelese cu dușmanul său personal Barbu Văcărescu și făcu pe episcopul de Râmnic Grigorie să fugă, cu boierii olteni, la Adrianopole, pentru a răsturna pe acest Domn; încă odată ura boierilor de țară contra Grecilor era întrebuițată ca armă de luptă, deși între „ponturile” învoielii cu Vodă era și înlocuirea unui Grec cu alt Grec la capuchehaelăcul țării, dar, e adevărat, sub supravegherea Românului Sandu Bucșănescu, încă a unui boier ales de localnici. Ca pedeapsă, mai târziu, Barbu Văcărescu va muri în exil pe insula Cipru, unde alt Văcărescu, Ștefan, stătu până la 1757 în surgun.

La 1761 Nicolae Dudesco era la Poartă ca reprezentant al țării, și, înțeles cu tatăl său, el puse la cale căderea lui Constantin Mavrocordat, al treilea Domn pe care-l ataca familia Data accasta, deci, boierul fu Caimacam, după mazi-lirea Domnului, care luă el calea spre Mitilene.

Dar „Dudesco cel bătrân, cu toate că era un om prea înțelept, dar vrea el să fie la toți Domnii cel dântăiu sfetnic, și nu vrea să capete aceasta prin osteneală, ci să-l aibe cam d'o frică, și pentru acaastă elatomă (păcat) pururea făcea ceartă și da pricină la scandal”. Vărul primare, care era Constantin Racoviță, trebui deci să primească boierii dela dânsul. Nicolae ajunse astfel Mare Vistier, dar „ceata Dudescului”, dușmană a Cantacuzinilor, nu fu mulțumită numai cu atata. Urgia turcească-i ajunse peste puțin și, pentru datoriile țării, cei doi Ducești fură puși la un loc cu adversarii lor, în temnița din palat, apoi „cu hoții și cu ucigașii, fără așternut, în fiare de picioare și cu lanțuri de gât”. Planul era să i și omoare. Cantacuzinii fură îndemnați în zadar să-i părăsască. Trebui ca „norodul Bucureștilor”, să scoată dela osândă pe prigonii.

Ajungând Domn Ștefan Racoviță în locul fratelui mort, el atrase la Constantinopol pe Constantin Dudesco, acoperindu-l cu mustări.

dăr Nicolae refuză să pornească: „nici cum n'a vrut să meargă, spuind și pricina că se teme de moarte”. Urmă călugăria bătrânului. Alți boieri intrară în temniță, și din nou „norodul” apărură ca liberator.

Nicolae fusese pus și el la teasc de Domnul în nevoie de bani. Dar Rușii ocupară în curând țara, și el ajunse Vornicul cel Mare al lor¹⁾. La vre-o zece ani după pace, sătul de cinste și de harță, el porni „pe la sfintele mănăstiri pentru închinăciune”, în Răsărit²⁾. Moartea i se prileji însă numai către sfârșitul veacului, lăsând un fiu, care era să fie și el un mare călător și un mare cheltuitor, Constantin, cel din urmă din seminta lui.

O soră a lui Nicolae, Zoita, fu soția lui Matei Cantacuzino din ra-

mura lui Șerban, femeie tot așa de neastampărată ca și toți ai neamului ei, care trebui să fie închisă de familie la mănăstirea Mărgineni și sfârși murind la Constantinopol ca soția unui Turc fără situație și avere³⁾.

Legătura cu acel Răfovean a Zoitei explică pentru ce cartea se păstrează în familia Cantacuzinilor de aici.

La Stroești va trebui să se facă cercetări în biserica lui Nicolae Dudesco.

(Din „Analele Academiei Române”).

1) *Genealogia Cantacuzinilor*, p. 122 și urm.

2) *Studii și documente*, VIII, p. XXXVIII.

3) *Genealogia Cantacuzinilor*, pagina XXXVIII.

Lucruri noi despre Chilia și Cetatea Albă

— Comunicarea d-lui profesor Iorga la Academia Române —

În ședința publică de Vineri, 29 Mai, d-l profesor N. Iorga a dezvoltat la Academia Română o interesantă comunicare privitoare la importanța comercială din trecut a celor două cetăți moldovene, aducând știri noi, ca o complectare la „Studii istorice asupra Chilie și Cetății-Albe”, lucrare publicată de d-sa acum douăzeci de ani.

Iu cartea profesorului polon Ian Ptasnik: „Cultura italiană medievală în Polonia”, scrisă pe baza materialului inedit din Arhivele Livului, se vorbește de un negustor Pietro Messopero de Ansaldo care se intitulează *heres Licostomi, consul Francorum*, cu prilejul unor procese purtate de dânsul și soția sa înaintea tribunalului din Liov. Familia aceasta nu este cunoscută prin alte documente și nici nu figurează în lista cunoscută de consuli genevezi (guvernatori) ai Chilie, dela sfârșitul secolului XIV (Conrad Donato, Pietro Embrone și Niccolò Fieschi). Se mai știe că pe lângă consul exista un casier sau massario, un scriitor de scrisori grecești — cunoaștem pe un Antipa —, un gardian.

Dar dela începutul sec. XV, Genevezii nu mai sunt stăpâni la Chilia, și Messopero, de care e vorba prin 1440—50, nu putea fi în acel moment deci consul genevez la Chilia; nici consul în sensul de azi, ca reprezentant al Genevei la Liov, unde are procese cu Evreii

galitieni, nu putea să fie. Singura explicație a titlului său nu poate fi alta decât aceea că aventurierul voia să-și dea importanță mai mare în revendicările sale, și poate că vre-un înaltaș al său, poate chiar părintele său va fi ocupat demnitătea de consul genevez în Licostomo (Chilia). Numai în acest sens putea el să se prezinte ca „moștenitor al Chilie, consul francesc” (genevez).

II.

D-l profesor Iorga aduce, în partea a doua a comunicării sale, știri tot așa de importante, privitor la niște negustori venețieni din Cetatea Albă. În publicația de documente asupra Cretei venețiene a lui H. Noiret (din 1892) se pomeneste un bogat negustor Nicolae Polo și fratele său cari făceau, sub stăpânirea moldovenească un negoț așa de important, încât „restul averii” lui Nicolae la Cetatea-Albă se ridică la marea sumă de 2.500 galbeni; avea dese legături cu Pera. El se afla în acel cartier al Constantinopolei, în ceasul fatal al căderii orașului în 1453: prins de Turci împreună cu familia sa, el se răscumpără cu o mie de galbeni, încă o dovadă a marelui averi. Fratele său, rămas în Cetatea-Albă, îi trimete „restul averii” prin intermediul vice-consulului venețian din Constantinopole Battista Gritti, dar Turcii i-o confiscă fără drept. Cazul

în sărăcie, Venetianul nu se descurajează și continuă negoțul său, care, după cum se vede, consta din exportul peștelui din bălțile basarabene, în schimbul căruia importa la noi bumbacul (*cotoni*) din Asia Mică. Între pagubele pricinuite lui de pirați se află un transport de bumbac și altul de vinuri. Ruinat a doua oară, el este mângâiat de Senatul venețian cu o smecură în Candia.

O descoperire neașteptată făcută de d-sa în Arhivele din Lille, printre socotelile Casei de Burgundia, ne aduce știrea despre un alt mare negustor din Cetatea-Albă, nobil venețian de origine grecească, care se intitulează în document „Johani Polo de Albo Castro nobilis homo greco”. El atestază că a primit 19 livre, dela Maximilian de Austria, prețul unui interesant manuscris al patriarhului Constantinopolei (disputa cu Sultanul Mohamed II, ed. Migne, Patr. graeca, vol. 160), scris curând după 1453. Se vede de aici că manuscrisul s'a găsit la Cetatea Albă înainte de 1484.

Negustorul acesta va fi fost frate sau nepot al lui Nicolae Polo de mai sus. Este interesantă numirea *Albo Castro*, după românește, în locul cuvântului grecesc *Maurocastron*.

* * *

Din timpul stăpânirii turcești asupra celor două cetăți moldovene, d-l Iorga mai aduce știri interesante cu privire la rolul important ce au jucat aceste cetăți între posesiunile Hanului. Dintr-o cronică tradusă în „Journal Asiatique” se vede că în 1551 au fost închiși acolo doi principii tătari, și Hanul îi liberează în trecerea sa. Un alt Han, Islam-Ghirai a murit la 1588 la Akkerman. Se vorbește de cariera lui Cantemir, șeful tătăresc din Bugeac, sprijinit pe elementele tătărești locale, opuse Tatarilor din Crimeea, etc.

O planșă, aparținând unui album din sec. XVIII, ne aduce o compendare a informațiilor cu privire la războiul ruso-turc din 1789. Ea reprezintă Cetatea-Albă, desemnă făcută la fața locului. Cetatea este întregă cu turnurile acoperite, două moschei înăuntru, o poartă pe unde iese armata turcească — în care se distinge bine un Pașă cu două tuiuri și suita sa. Notița din josul ei este singura descriere a acestei cuceriri și ne aduce data exactă, neștiută până azi: 30 Sept. 1789—. Cetatea a fost cuprinsă prin capitulare nu, prin asalt, cum s'a crezut

până acum. Armata rusească în față dă onorurile.

Aceste știri noi ne conving și mai mult că însemnătatea militară a razei Chilie și Cetăți-Albe a fost neconținut de prima ordine. Ele se adaugă astfel spre a crește cronică bogată a acestor două orașe de un lung și glorios trecut.

N. C.

Călătorul

Prietenului I. N. Sion

S'a sculat în zori
Călătorul
Și-a plecat în zor
Spre un țarm cu flori,

A plecat cîntînd,
Indrăznețul,
S'a tot dus cîntînd,
Insetat, flămînd
Cîntărețul.

Țărmlu înflorit
Ce departe-i!
De lung drum zdrobit,
Chipu-i vestejit
Ca de moarte-i...

Ci el merge iar
Prin pustie...
Atît chin și-amar
Nu i-o fi 'n zadar?
Cine știe?...
Bazargic. Em. Papazis

Abonamentele la Universul Literar, Ziarul Științelor Populare și Veselia fiind cu premii se fac numai pe un an și costă 210 lei fiecare.

EXAMENE

Producțiile claselor de dramă dela conservator. fără să aibă o prea mare strălucire, au dat la iveală câteva elemente destul de folositoare. În cea dintâi producție (Casele D-nei Sturza și a d-lui Nottara) locul din frunte l-a ocupat d-na *Nelly Sterian*, care în „Maria Stuart” a adus accente de adevărată acțiune. Tonuri bune atitudini frumoase, expresivitate în gest și figură.

Un singur și un mare cusur: o graseiere supărătoare. D-ra *Nora Piacentini* (clasa Nottara) în școala femeilor s'a arătat o ingenuă delicată și plină de amor, D-na *Ana Marian* și d-ra *T. Ciuceanu*, artistă la Național, de altfel, au lăsat să se vadă că pot să facă mai mult decât au făcut în producție. D-ra *Sabanof* a spus cu căldură versurile lui Grillparzer din „Hero și Leandro”. Băieții, în afară de d. Mereanu, au fost slabi.

Clasa d-lui Soreanu a arătat un excelent element: d. *Gorgescu*. În actul I din „*Nebunile dragostei*” a jucat pe săcăelnicul Albert cu minunate notații actoricești. E încă elev, abia trecut în anul II. D-l *Turculeț* a jucat foarte frumos un act din „*Doctorul fără voie*” și s'a dovedit mult mai în stare să facă bună comedie decât dramă. D. *Robescu* (clasa Toneanu) a jucat cu mult suflet scena din *Instinctul*. D-ra *Stahl* i-a dat o replică inteligentă și fină. În „*Tosca*” D-ra *Mihălcescu*, cel mai bun element feminin din a II-a producție a avut momente de un puternic dramatism. alături de un bun partener: d. *Ioan Bindea*.

CARTI ȘI REVISTE

I. L. Caragiale. — *Cănuță om sucit*. Colecția „Românul”, Editura Eminescu.

Pe lângă bucăți supra-cunoscute în care iese în relief ridicolul și mediocritatea unei pătri sociale în stadiu de semi-cultură, găsim în volumul acesta trei nuvele care n'au revenit prea perzistent în studiile consacrate lui Caragiale, dar asupra cărora credem că-i bine să nu se treacă prea repede, fiind bucăți care ne arată laturi deosebite de cele arhiconsacrate la marele scriitor.

„Între două povețe”. Mi-amintesc și-acum cât de surprins am fost la

citirea acestei schițe, după ce'n spiritul meu se fixase solid Caragiale spiritualul și ridiculizatorul. „Între două povețe” îmi descoperia pe Caragiale omul de lume și de salon, și omul care'n viața unei pătri sociale căreia nu i s'a consacrat prea mult ca scriitor a putut prinde un tip real și de o intensitate de viață și de poezie care-l fixează tiranic în sufletul cititorului. Și tiranic persistă în suflet mefistofelic apariție a micii domnișoare Nina, precum tiranic îl stăpânește și pe scriitor făptura ei în care natura pusese un parfum atât de amestecat, de vreme ce la finele

schitei un regret discret, dar profund învalue pe scriitor.

„La conac.“ Prin subiect — un tânăr de țară, pe care neexperiența și slaba rezistență la ispită amândouă atât de inerente vârstei lui, îl fac să-și piardă într-o singură noapte cei cincizeci de galbeni atât de hotărâtori pentru dânsul în ziua aceea, — prin drăceasca scoateren ca e a prietenului cu priviri crucise și cu povețe nefaste, prin sfârșitul mulțumitor totuși, această nuvelă oferă destule analogii cu nuvela mai mare și atât de cunoscută „La hanul lui Minjoală“. Cu intensă viață ni-i redat peisajul de țară în mijlocul verii. Și, dacă miezul povestirii prin natura lui însăși nu lasă o impresie egală cu nuvela mai sus pomenită, forța descriptivă și de adâncă poezie a naturii căm pchești este absolut desăvârșită.

„Cănuță om sucit“ este nuvela din fruntea volumului.

Nu tocmai rareori s'a spus despre Caragiale că are grozav de ascuțit simțul ridicolului și mult mai atenuat simțul compătimirii și al induioșării la durerea altora. Nuvela aceasta e una din cele care dovedesc mai cu putere contrariul. Este adevărat că scriitorul, în tot cursul buștii, nu se arată nicio clipă ca apărător al de toți loviturii, a toate iertătorului, simplului, dar dureros simțitorului și de nimeni înțelesului Cănuță, „om sucit“, cum îl califică atât de firesc soția lui.

Am spus că nicio clipă nu apare fațăș compătimirea și induioșarea autorului; mai degrabă o călmă constatare, poate chiar o ușoară indiferență.

Dar acestea-s numai în aparență. Adevărul e că postulatul discreției — una din condițiile adevăratei arte — a fost respectat aici într'un grad desăvârșit. Adâncă e discreția scriitorului, dureroasă e strângerea de inimă a cititorului.

Toate cele trei bucăți — ca aproape întreaga operă a lui Caragiale — îndeplinesc condiția primă și vitală a oricărei arte: sufletul adevăratei vieți.

Leopardi, în românește.

În numărul pe Maiu din „Ritmul Vremii“ d. N. N. Crețu ne oferă o traducere din „A se stesso“, una din cele mai caracteristice poezii ale lui Leopardi. Se vede în ea renunțarea definitivă la ceea ce este socotit drept cel mai frumos lucru pe lumea aceasta și ultima desnădejde a aceluia pe care Hauvette

il socotește cu mult superior lui Petrarca și poate egal cu Dante.

Dar traducerea de care vorbim este slabă. Cititorul care se găsește în favorabila circumstanță de a o putea compara cu originalul va putea judeca mai ușor afirmația noastră.

Neputând reda toate elementele care ne-au permis această afirmație — lucru care ar părea pedant și nici economia acestei reviste nu-l îngăduie, — credem suficient să spunem că alături de redări nefericite ca „bătaia ta“ pentru „sbuciumul tău“ (e vorba de inimă), se găsesc în această traducere inverșiuni nefirești limbii române și incertitudini gramaticale care pun spiritul cititorului imediat în echivoc, cum este „puterii ce ascunse“ în loc de „puterii care ascunsă...“ (Te 'ntrebi într'adevăr: ce ascunse?) În fine, d. Crețu spune în traducerea sa „mă simt invins, idee care nu numai că e inexistentă în original, dar constituie o gravă răătăcire față de măreția atitudinii lui Leopardi, cu cel despreț față de sine și de toa.

Prea puțin s'a făcut prin această traducere pentru trecerea lui Leopardi în sufletul românesc.

„Năzuința.“ Revista craioveană prin pana d-lui Popescu Telega unul din cei mai buni cunoscători de literatură spaniolă pe cari-i avem — ne oferă un studiu asupra diferitelor interpretări ale lui Don Quijote în cursul veacurilor, și o traducere de contesa de Pardo-Bazon: „Vinerea Patimilor“ nuvelă realistă, înfiorată de un tragic suflu.

Semnalăm și „Un schivnic s'a rugat“, impresionantă poezie de rugă a d-lui Eugen Constant.

Citiți zarul Științelor și Călătoriilor

Universul Literar

Cuponul Nr. 9.

Strângeți complet aceste cupoane și veți lua parte la premiile „Universului“ printre cari 2 CASE. și 2 VILE.

— Tragerea în toamnă
Citiți în „Universul“ lista premilor.

Cărți primite

Un pahar de șampanie, schițe și nuvele de Laerțiu, cu o prefață de d. Valjean.

Poemele mele dela Toria, senzații și aspecte din viața sanatorială, de Traian Niculescu, cu o prefață de d. Eug. Lovinescu.

BIBLIOGRAFIE

In editura „Cartea Românească“:

■ I. Al. Brătescu-Voinești. — In slujba păcii (scrisori), ediția II-a, 160 pag., lei 30.

■ Bucura Dumbravă. — Haiducul, ediția a VI-a, revăzută de autore, traducere de Teodor Nica, 416 pag., lei 75.

■ I. Simionescu. — Oameni aleși (vol. I, Străinii), ediția III-a, 200 pag., lei 40.

■ S. Mehedintzi. — Vechimea poporului român și legătura cu elementele alogene, 48 pag., lei 15.

■ I. C. Luncan. — Străbunii mei (Istoria neamului românesc în 24 fascicule), fascicola I-a 48 pagini mari și 40 ilustrații originale, lei 20.

■ Pantelimon Diaconescu. — Curs de preparație. (Pentru elevii absolvenți ai învățământului primar elementar, cari se prezintă la examenele de admitere în școale normale, zeminare, licee, etc., etc.), 96 pag., lei 25.

In „Biblioteca Minerva“:

■ No. 74. — Maxim Gorki. — Conovalov, traducere de I. Răduț, 84 pag., lei 5.

■ No. 104. — Ion Ciocârlan. — Inimă de mamă (premiată de Academia Română), ediția a III-a, 112 pag., lei 3.

■ No. 109. — H. Sienkiewicz. — Doamna Elzen, traducere de Mihail Negru, 104 pag., lei 8.

■ No. 113. — Ivan Turgheniev. — Faust, traducere de Nicolae Pastia, 104 pag., lei 8.

■ No. 121. — V. Vereșaghin. — Amintiri din războiul dela 1877, traducere de N. Pandelea, 104 pag., lei 8.

■ No. 124. — Leon Tolstoi. — Povestiri populare, traducere de Ion Barseanu, 96 pag., lei 8.

■ No. 48. — Leon Tolstoi. — Amintiri din Sevastopol, vol. II, 112 pag., lei 8.

„RAMURI”

REVISTA LITERARA CRAIOVA

Director: N. IORGA

UNIVERSUL
COPILOR
DIRECTOR
STELIAN POPESCU

MIHAIL SADOVEANU

—
Venea o moara
pe siret

CORNELIU MOLDOVANU

—
POESII

„Revista Istorică”

Director: N. IORGA

„Universul Literar”

Sub conducerea D-lui N. IORGA

ION SĂN GIORGIU

—
RODUL SUFLETULUI

N. IORGA

—
Istoria Comerțului

„UNIVERSUL”

Director:
STELIAN POPESCU

N. IORGA și G. BALȘ

—
L'ART ROUMAIN

N. IORGA

—
HISTOIRE DES CROISADES

GAMBER — PARIS

„VESELIA”

— ZIAR UMORISTIC —

ZIARUL ȘTIINTELOR ȘI AL CALĂTORILOR

Director: STELIAN POPESCU

ION SĂN GIORGIU

—
Cercetări critice

N. BATZARIA

—
SUFLETE DE VITEJI

ION SĂN GIORGIU

—
FEMEEA
CU DOUA
SUFLETE

